

Lukáš, Miroslav

Kočovní divadelní společnosti v Mikulově (druhá polovina 18. století)

In: Lukáš, Miroslav. *Divadlo v Mikulově za éry rodu Dietrichsteinů : (od konce 16. století do druhé světové války)*. Vydání první Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2019, pp. 53-59

ISBN 978-80-210-9311-9; ISBN 978-80-210-9312-6 (online : pdf)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/141453>

Access Date: 08. 03. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

KOČOVNÉ DIVADELNÍ SPOLEČNOSTI V MIKULOVĚ (DRUHÁ POLOVINA 18. STOLETÍ)

Od druhé poloviny 18. století dochází i na území Habsburské monarchie k doznívání barokní kultury a k nástupu racionalismu a osvícenství. V rámci této proměny prošlo reformami i samotné divadlo, z něhož se v duchu racionalismu a osvícenství měla stát výchovná, osvětová a vzdělávací instituce působící na široké vrstvy publika. Tato změna si samozřejmě vyžádala nejen nový repertoár, založený na pravidelném, textem fixovaném dramatu, ale i zvýšení prestiže hereckého stavu a divadla vůbec. Zlepšení umělecké úrovně profesionálního divadla se projevilo i v budování stálých divadel, přístupných široké veřejnosti, ve kterých mohly herecké společnosti působit i více sezon.²⁵⁹

K nejvýraznějším stoupcům divadla se vzdělávacími a estetickými cíli patřil i mikulovský rodák, později vídeňský univerzitní profesor a dvorní rada, Josef Sonnenfels (1732–1817). Sonnenfels pocházel z židovské rodiny. Jeho otec, Lipman Perlin, se však v roce 1735 nechal společně se svými dvěma tehdy malými syny, Josefem a Františkem, pokřtít. Po křtu pak přijal příjmení Wiener. Následujícího roku byl povýšen do šlechtického stavu s predikátem von Sonnenfels.²⁶⁰

259 CESNAKOVÁ-MICHALCOVÁ, pozn. 31, s. 18.

260 Přímo s Mikulovem byl spojen mladší bratr Josefa Sonnenfelse František (1735–1806), který pracoval téměř celý život na dietrichsteinských panstvích jako správce. V roce 1797 získal od Josefa II. titul dvorní rada a říšský číšník. Vedl poradní sbor knížete Dietrichsteina jako finanční a ekonomický poradce a měl zřejmě rozhodující vliv na proměnu dietrichsteinského hospodářství v 60. a 70. letech 18. století. V roce 1805 utekl před francouzskými okupanty do Opavy, kde také o rok později zemřel. Jeho tělo bylo převezeno do Mikulova a pohřbeno na městském hřbitově. Už za svého života František spolu se svou manželkou hojně přispíval na stavby či vybavení kostelů v celém panství. Protože neměl děti, založil ve svém testamentu nadaci, čímž se stal nejvelkorysejším mecenášem panství Mikulov. Celkový fundační kapitál byl ve výši 180 000 zlatých. (NEZHODOVÁ, Soňa. *Židovský Mikulov*. Brno: Matice moravská, 2006, s. 95–97.)

Josef Sonnenfels byl vůdčí osobností vídeňské divadelní reformy a autorem návrhu na radikální proměnu divadelních poměrů v hlavním městě monarchie. Svě postoje načrtl v *Dopisech o vídeňském divadle (Briefe über die wienerische Schaubühne)*, které vyšly v roce 1768. Inspirován ideou literárního dramatu lipského profesora Johanna Christoha Gottscheda (1700–1766) se postavil ve svém prohlášení proti extemporované komedii a za uplatňování tzv. pravidelného (literárního) dramatu. Zasadil se také o upuštění od kočovného způsobu života hereckých společností. Herci se měli stát integrovanou součástí městské populace a měli být ve svém oboru soustavně vzděláváni. Současně v duchu osvícenských ideálů požadoval zcela zásadní transformaci divadla, která měla vést k naplnění nové funkce divadla jakožto vzdělávacího národního ústavu přístupného nejširší veřejnosti a působícího na ni svým pozitivním výchovným vlivem.²⁶¹ Již nešlo o to „vidět (a být viděn) jako u podívané, nýbrž o to, co by mělo být na jevišti ukázáno, představeno, řečeno. Měšťanští reformátoři se pokoušeli prostřednictvím divadla vykonávat vliv na společnost.“²⁶²

Činnost kočovných divadelních společností byla vázána přísnými úředními regulami, které se navíc neustále měnily a rozšiřovaly. Základem bylo získání souhlasu ke zřízení divadelní společnosti a získání koncese na provozování této živnosti. Ještě na počátku 19. století byly rozhodujícím orgánem pro její přidělení krajské úřady. Nařízením z 26. dubna 1806 si však prezidium zemského gubernia vyhradilo tuto pravomoc pro sebe.²⁶³ Tato praxe zůstala zachována i po roce 1848, kdy bylo zemské gubernium nahrazeno zemským místodržitelstvím. Až v roce 1883 byla agenda přenesena na okresní úřady.²⁶⁴ Koncese byla výlučně osobní povahy

261 HAVLÍČKOVÁ, Margita. Mezi Brnem a Vídní: divadelní ředitel Johann Heinrich Böhm a počátek osvícenských reforem v městském divadle v Brně. *Theatralia*. 2013, 16(1), s. 22–23; HAVLÍČKOVÁ, Margita. Johann Baptist Bergobzoom a jeho program národního divadla v Brně. *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity* 50, 2001, č. Q4, s. 24; HAIDER-PREGLER, Hilde. *Des sittlichen Bürgers Abendschule. Bildungsanspruch und Bildungsauftrag des Berufstheaters im 18. Jahrhundert*. Wien: Jugend & Volk, 1980, s. 61.

262 KOTTE, Andreas. Teatralita konstituuje společnost, společnost divadlo. Co může poskytnout historiografie divadla? In ROUBAL, Jan (ed.). *Souřadnice a kontexty divadla: antologie současné německé divadelní teorie*. Praha: Divadelní ústav, 2005, s. 120.

263 V této souvislosti například dvorní dekret z roku 1836 o kočovných produkcích uvádí: „Od nyníšnja smějí být udílěna povolení ku produkcím kočujících tluh hereckých, provazolezců, gymnastických artistů, potulných šumařských skupin jen od zemských presidiů, ježto jen tato jsou s to, aby měla potřebnou evidenci o počtu těchto lidí, zemí se potulujících, a s ohledem na poměry místa i kraje, dále na blahobyt obyvatel usoudila, zda vůbec, kde, na jak dlouho jeví se přípustnými takovéto produkce bez škodných důsledků, zvláště když dnes vyžadují také vyšší politické ohledy, aby byly podrobeny vyššímu dozoru všechny potulné, s obyvateli země do tak blízkého styku přicházející takovéto společnosti a podniky, pod kteroužto záminkou mohou také nebezpeční lidé se potulovati.“ (HORA, Jiří. *Filmové právo. Právnícké knihkupectví a nakladatelství*, Praha 1937, s. 17, 18.) Od roku 1850 upravovalo divadelní podnikání speciální nařízení ministerstva vnitra vydané na základě nejvyššího rozhodnutí ze dne 14. listopadu toho roku, tzv. divadelní řád.

264 HILMERA, Jiří. *Direktoři a úřady*. In ŠTEFANIDES, Jiří (ed.). *O divadle 2008*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009, s. 203.

a divadelní podnik tak mohla provozovat pouze osoba, na jejíž jméno byla koncese vystavena. Na její udělení nebyl žádný právní nárok a záleželo zcela na volném uvážení úřadu, zda koncesi udělí, či nikoliv. Žádná norma také nestanovila délku jejího trvání.²⁶⁵ Obvykle platila několik týdnů nebo měsíců, později jeden rok a zpravidla pouze pro určitý kraj podle tehdejšího členění, výjimečně mohla platit pro dva či více krajů.²⁶⁶ Ve druhé polovině 19. stol. platila koncese pro území celé Moravy s výjimkou Brna a Olomouce. Divadelní ředitelé museli samozřejmě dodržovat i policejní a cenzurní předpisy. Žádná hra nesměla být uvedena bez předchozího povolení zemské správy politické. Jen pokud již byla provozována v hlavním městě některé jiné korunní země, povinnost žádat o povolení odpadala.²⁶⁷

Zemský úřad mohl žádost nejen přijmout nebo odmítnout, ale také doporučit divadelním ředitelům, aby se pokusili získat povolení k produkci v jiném městě. Když v květnu roku 1757 žádal bývalý pruský rotmistr Johann Friedrich Buchau,²⁶⁸ toho času divadelní ředitel osmičlenné divadelní společnosti, o povolení královskou reprezentaci a komoru²⁶⁹ (Königliche Representation und Kammer) hrát v Olomouci loutkové a činoherní divadlo, byl odmítnut s tím, aby si požádal o povolení pro města Jihlavu, Znojmo a Mikulov. Této možnosti však Buchau, alespoň prozatím, nevyužil a místo toho opět neúspěšně žádal o hraní ve Starém Brně.²⁷⁰ Doporučení zemského úřadu nejspíše souviselo s hrozbami probíhající sedmileté války a s tažením pruského krále Fridricha II. po českých zemích. Současně však důležitou roli hrála i regulace divadla a veřejné zábavy vůbec, která byla dána osvícenskými reformami. Zajímavé je, že se v doporučení uvádí vedle dvou královských měst, Jihlavy a Znojma, i poddanský Mikulov. Na poddanská města bylo totiž pohlíženo odlišně a žádosti o zdejší hraní byly kočovným společenstvem spíše zamítány.

Zamítavé stanovisko obdržel například Johann Nepomuk Vogt.²⁷¹ Vogt, podepisující se jako „vertriebener armer Schlesinger“,²⁷² („vyhnaný ubohý Slezan“),

265 KLIMEŠ, Ivan. Kinematografie, rakouský stát a české země 1895–1912. *Illuminace*. 2002, 14(1), s. 75.

266 Mezi lety 1714 až 1850 bylo území Moravy rozděleno na 6 krajů: Brněnský, Olomoucký, Hradištský, Znojenský, Jihlavský a Přerovský. (BARTOŠ, pozn. 15, s. 67.)

267 BARTOŠ, pozn. 15, s. 67, 80, 99; HILMERA, pozn. 264, s. 203; KLIMEŠ, pozn. 265, s. 75.

268 Jaroslav Bartoš se ve své knize zmiňuje o tom, že po každé válce značný počet válečných vysloužilců a invalidů sociálně dostatečně nezabezpečených a neschopných si vydělávat fyzickou prací začala provozovat loutkové divadlo. (BARTOŠ, pozn. 15, s. 80.) To může být případ i zmíněného pruského rotmistra, který však se svou společností nabízel i činoherní představení.

269 Královská reprezentace a komora fungovala jako vrchní zeměpanský úřad od května 1749 až do roku 1763, kdy byla změněna na zemské gubernium. Viz SVITÁK, Zbyněk. *Z počátku moderní byrokracie. Nejvyšší zeměpanský úřad na Moravě v letech 1748–1782*. Brno: Matice moravská, 2011, s. 84.

270 MZA, B I. (Gubernium). Kart. 73, sign. 47/2, fol. 246–247; BARTOŠ, pozn. 15, s. 72.

271 Kolem roku 1760 se narodil i Johann Gottfried Vogt, pozdější divadelní ředitel působící v Opavě. Možná se jednalo o syna Johanna Nepomuka. (HAVLÍČKOVÁ – PRACNÁ – ŠTEFANIDES, pozn. 3, s. 216.)

272 MZA, B I. (Gubernium). Kart. 73, sign. 47/2, fol. 494–495.

zaslal svou žádost královské reprezentaci a komoře v polovině srpna 1761.²⁷³ Z jejího znění je patrné, že uvedený divadelní ředitel utekl z Kladska (Glatz) a z Nisy (Neiß), které tehdy již byly pod nadvládou Pruska, do Prostějova (Prosnitz), kde získal povolení k hraní. Odtud chtěl jet se svou společností, kterou představil jako „Katholischen Compagnie“, do Mikulova a po tři měsíce zde provozovat mravné veršované komedie, balety a stínohry (modeste Vers-Comödien, Palleten, Schattenspielen). Tato žádost však byla pouze přeposlána sekretářem reprezentace a komory Johannem Theodorem Hülßebergem (Hülseberg) ke znaleckému vyjádření brněnskému krajskému úřadu,²⁷⁴ který měl mít lepší přehled o situaci v poddanských městech. Brněnský krajský úřad zaslal 11. září 1761 zpět zamítavé stanovisko, neboť podle něj nebylo zvykem hrát na malých městech, zvláště když tam chybělo panstvo (Noblese) a jiní zámožní lidé a mohlo tak docházet k vylákání peněz z chudých lidí. 22. září 1761 bylo zamítnutí žádosti definitivně potvrzeno reprezentací a komorou.²⁷⁵

Mikulov té doby, v porovnání s jinými třeba i královskými městy, stále ještě úplně malým městem nebyl. Na konci 18. století měla městská obec 591 domů a židovská 169 domů. Celkově zde k roku 1793 žilo 7440 obyvatel.²⁷⁶ Hlavní důvod tak tkvěl v tom, že Mikulov byl poddanské město a mimo Dietrichsteinů zde nesídlila jiná šlechta, která by se mohla, tak jako v královských městech, divadelních představení účastnit. Možná bylo negativní stanovisko dáno neklidným válečným obdobím, stal se z něj však precedens, na jehož základě mohli být odmítáni i další divadelní ředitelé, což by také odpovídalo malému počtu udělených povolení.

Povolení hrát v Mikulově divadelní představení měl údajně získat v roce 1763 divadelní ředitel Johann Schulz (?–1764).²⁷⁷ Žádost nebyla bohužel doposud, i vzhledem k obtížnosti průzkumu těchto pramenů, objevena. Johann Schulz, jenž se poprvé jako herec objevil v Gdaňsku v roce 1718, vedl dlouhá léta v Bavorsku společnost Churbayerische Commoedianten/Kurbayerische Komödianten (Kurfirštští bavorští komedianti), s níž cestoval také do sousedních zemí včetně Čech a Moravy. Od roku 1761 Johann Schulz pravidelně hostoval během hlavní sezony v lázeňském městě Badenu u Vídně, odtud také pocházel název jeho další společnosti Badnerische Gesellschaft deutscher Schauspieler (Bádenská společnost německých herců). V zimních měsících pak odjížděl na štace do blízkých měst. V sezonách 1761/1762 a 1762/1763 hrál v Brně, v následující sezoně 1763/1764

273 Dle Jaroslava Bartoše měl Vogt neúspěšně žádat o povolení i v roce 1757. Srov. BARTOŠ, pozn. 15, s. 72.

274 MZA, B 1. (Gubernium). Kart. 73, sign. 47/2, fol. 494–495.

275 Tamtéž, fol. 496–497.

276 RICHTER, pozn. 12, s. 226.

277 SCHINDLER, Otto G. Hra představovaná osobami, jež jsou té řeči zcela neznalé. Pohostinské hry „Bádenské společnosti německých herců“ v Brně roku 1767 a počátky českého národního divadla. *Divadelní revue*. 1993, 4(4), s. 44.

pobýval v dnešní Bratislavě (dříve Preßburg) a v roce 1763 se údajně stihl zastavit i ve Znojmě a Mikulově.²⁷⁸ Tehdy se však už vedení společnosti pro Schulzovo stáří a slepotu věnovala jeho žena Josefa, roz. Rabenau (1732–1786).²⁷⁹

Ve stejném roce 1763 chtěla v Mikulově uvádět loutková představení s marionetami vdova po divadelním řediteli Ferdinandu Ederovi, Barbara Eder (psáno Ederin). První žádost adresovaná nově vzniklému zemskému guberniu je datována k 29. srpnu 1763. V ní se mimo jiné žadatelka prokázala doporučením úřadu dohlížejícího na kočovné společnosti z Arcivévodství rakouského (Löblich Obrist = Spiel = Grafen = Amt Lander Erztherzogthüemern Oesterreich), kde její manžel hrál na obou březích řeky Enže (Enns) a také v sousedních dědičných zemích. Žádost však byla zamítnuta.²⁸⁰ Nebylo běžné, jak je ostatně zmíněno v úředním stanovisku k žádosti, hrát na malých městech jako je Mikulov loutková představení, což bylo nejspíše z důvodu, že tato divadla, jejichž repertoár stále vycházel z extemporované komedie, zde nemohla být pod takovým úředním dohledem jako v královských městech. Současně bylo zcela jistě přihlédnuto i k výše uvedenému rozhodnutí brněnského krajského úřadu, které zakazovalo produkci kočovných společností na malých městech.

Barbara Eder se však pokoušela získat povolení znovu a ve své žádosti ze dne 20. září na svou obhajobu doplnila, že marionetová představení, která se svými dětmi a ve vši počestnosti uváděla v malých městech, jako je i Mikulov, měla vždy úspěch. Bohužel ani tato žádost na čtrnáctidenní pobyt v Mikulově během Svatováclavských trhů nebyla kladně vyřízena. Oproti první žádosti provedla divadelní ředitelka změnu i v místě, kde by se představení měla odehrávat, a z původního hostince (Würths-haus)²⁸¹ je hodlala přenést do soukromého domu (Privat-haus).²⁸²

Přesto, že byla žádost Barbary Eder zamítnuta, je důležitá, neboť na ní lze ukázat zájem kočovných společností o vystupování během trhů, které zaručovaly dostatečný počet publika. Mikulov musel být v tomto směru pro kočovné společnosti velmi lákavý, neboť Dietrichsteinové z Mikulova učinili jedno z nejvýznamnějších obchodních středisek na Moravě, které proslulo rozsáhlými tržními svobodami. Privilegia císařů Matyáše a Ferdinanda II. například zaručovala městu sedm výročních trhů.²⁸³

278 CESNAKOVÁ-MICHALCOVÁ, pozn. 31, s. 100–109.

279 RUDIN, Bärbel – SCHERL, Adolf. Johann Schulz. In JAKUBCOVÁ – PERNERSTORFER (eds.), pozn. 7, s. 613–614; SCHINDLER, Otto. G. Johann Matthias Menninger. In Tamtéz, s. 422.

280 MZA, B 1. (Gubernium). Sign. 47/2, kart. 73, fol. 101–102.

281 Tamtéz.

282 Tamtéz, fol. 105–106; Jaroslav Bartoš, jenž čerpá ze stejných pramenů, mylně uvádí rok 1764. (BARTOŠ, pozn. 15, s. 73.) Bartoš nachází také loutkářský rod Ederů i v dalším století. Zmínuje se například o Janu Ederovi z Číma u Kosovy Hory na Berounsku, jenž loutkařil na území Čech. Nebo o jisté Anně Ederové z Lavičky, která v roce 1856 přenechala svou koncesi Janu Pflegerovi ze Zhoře. (BARTOŠ, pozn. 15, s. 177.) Zdali se jednalo o potomky Ferdinanda a Barbary však není zřejmé.

283 První výroční trh se konal v úterý po Hromnicích (2. února), druhý v úterý po Nanebevstoupení Páně (Letnice), třetí v úterý po sv. Salomeně a Juditě (29. června), čtvrtý v úterý po sv. Ignácovi

V roce 1658 povolil kníže Ferdinand Josef Dietrichstein další třídenní výroční trh v neděli po sv. Václavu.²⁸⁴ Tyto výsady, které v té době nemělo žádné jiné moravské město, pak vedly k tomu, že si zde některé přední exportní norimberské a lipské obchodní domy zařídily své filiálky.²⁸⁵ K další změně v rozvržení trhů přistoupilo vedení města až v roce 1873, nyní jich bylo celkem šest a konaly se vždy v první úterý po Hromnicích, po Nanebevstoupení Panny Marie v květnu, po Juditě (29. června), po Ignácovi (31. července), po Povýšení sv. Kříže (14. září) a po Všech svatých.²⁸⁶

Téma divadelních produkcí během trhů v Mikulově však zůstane zatím rovněž nedořešeno. Lze sice předpokládat, že některým společnostem bylo při těchto příležitostech povoleno svá představení uvádět, konkrétnější zprávy však chybí. Ani v období, které je možné poznávat skrze místní týdeník, nejsou o společnostech hrajících během trhů žádné zprávy. Tato skutečnost se však dá vysvětlit tím, že společnosti nabízející pouliční představení nebyly pro pisatele o kulturních událostech ve městě zajímavé. Stejně tak se na stránkách týdeníku nepíše ani o loutkových společnostech, které do města určitě přijížděly.

Na konci dubna 1777 měl do Mikulova s tříměsíčním povolením zavítat ředitel, herec a loutkář Matthias Joseph Einziger (1740–?).²⁸⁷ Einziger, rodák z uherského Györu, se v sedmdesátých letech zabydlel v Trnavě a odtud pak vždy po Velikonocích odjížděl na další štace.²⁸⁸ Na našem území hrál celkem často, nejčastěji v Olomouci (1767, 1773, 1779).²⁸⁹ Pohyboval se však také po Dolním Rakousku, v letech 1764 a 1767 hrál například ve Wiener Neustadtu, v roce 1771 v Perchtoldsdorfu a v roce 1776 i ve Vídni.²⁹⁰

Einziger, který se herecky uplatňoval také coby představitel Hanswursta, přijel do Mikulova z Brna, kde v roce 1777 uváděl „krejcarové komedie“ s Kašpárkem. Jeho brněnské produkce se staly také terčem kritiky Heinricha Friedricha Hopfa²⁹¹

(31. července), pátý v úterý po povýšení Kříže (14. září), šestý v úterý po Všech svatých (1. listopadu), sedmý v úterý po sv. Juditě (5. prosince). (Srov. SVOBODOVÁ, pozn. 257, s. 174.)

284 KOCMAN, Pavel. Kardinálovi dědicové (1636–1698). In SVOBODA, Miroslav (ed.). *Mikulov*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 2013, s. 128.

285 RICHTER, pozn. 12, s. 168; ŠTARHA, Ivan. Mikulovská privilegia. *Jižní Morava*. 1986, 22, s. 250–253;

286 Srov. ŘEPA, Milan. Mikulov v období první republiky. In SVOBODA, Miroslav (ed.). *Mikulov*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 195.

287 BARTOŠ, pozn. 15, s. 74.

288 CESNAKOVÁ-MICHALCOVÁ, Milena. Geschichte des deutschsprachigen Theaters in der Slowakei. Köln – Weimar – Wien: Böhlau, 1997, s. 70; CESNAKOVÁ-MICHALCOVÁ, pozn. 31, s. 220; CESNAKOVÁ-MICHALCOVÁ, Milena. *Premeny divadla*. Bratislava: Veda 1981, s. 55.

289 BARTOŠ, pozn. 15, s. 74.

290 SCHINDLER, Otto G. Wandertruppen in Niederösterreich im 18. Jahrhundert. *Jahrbuch der Gesellschaft für Wiener Theater-Forschung XVII*. 1970, s. 22.

291 Heinrich Friedrich Hopf, německý evangelík, který vystudoval teologii na univerzitě v Tübingenu, byl současně vydavatelem, redaktorem a zároveň jediným přispěvatelem týdeníku *Prosaische und*

vedené v duchu osvěcenských divadelních reforem: „...*Zdá se, že lásku k Hanswurstovi nelze jen tak lehce vypudit, protože ta zapustila v mnoha srdcích příliš hluboké kořeny. Takzvaná banda krejcarových komediantů, která zde každým rokem v létě stále ještě působí, je toho důkazem. Před jejich jevištěm se tísní zástup obecného lidu a tleská a zplna hrdla se směje pokleslým šprýmům Kašpara.*“²⁹² Zda s krejcarovými komedii pokračoval Einziger i v Mikulově, není zřejmé. V zimě 1778 v Jihlavě a ve Znojmě již hrál, snad následkem zmíněné brněnské kritiky, činoherní představení s fixovanými texty, zpěvohry, veselohry a také pantomimy.²⁹³

Své produkce plánoval v roce 1784 uvádět v Mikulově a okolních městech (Břec-lavi, Lednici, Podivíně, Hustopečích) i rakouský loutkář Mathias Unger. Tato představení se měla konat v rámci jeho velkého turné po Moravě a Slezsku. Unger ale nestihl absolvovat ani polovinu plánové štace. V březnu 1784 na něj přišla stížnost zemskému guberniu, že hrál bez povolení, a navíc i nepovolenou hru v Zábřehu (Hohenstadt). Vzhledem k tomu, že nebyl schopen předložit texty svých her, bylo mu další vystupování zakázáno s odůvodněním, že hry „*ve kterých vystupuje Hanswurst a míchá se mezi svaté, jsou pohoršlivé*“,²⁹⁴ a Unger musel Moravu opustit.

Sbírku dochovaných žádostí z druhé poloviny 18. století uzavírá žádost divadelního ředitele Franze Neumanna z roku 1787, respektive korespondence mezi brněnským krajským úřadem a zemským guberniem o udělení povolení.²⁹⁵ Z této korespondence vyplývá, že Neumann přijel do Mikulova v polovině března, aby zde po Velikonocích (Velikonoční neděle vycházela na 8. dubna) mohl uvádět se svou kočovnou společností divadelní představení. Z Mikulova pak chtěl dále pokračovat do Uherského Brodu a Uherského Hradiště, na které také žádal povolení. Neumann povolení hrát v Mikulově, jehož součástí muselo být i předložení vysvědčení o zachovalosti²⁹⁶ a dobrém chování, dostal. Podmínkou však bylo dát za každé představení třicet krejcarů do pokladny místně příslušných chudobinců, což byla ostatně běžná praxe, lišila se jen výše poplatku. Druhou povinností bylo uvádět jen cenzurou schválené hry. Pro Hradištský kraj však musel Neumann žádat o povolení zvlášť.

poetische Beiträge zum Nutzen und Vergnügen, jenž vycházel v Brně v roce 1777. (HAVLÍČKOVÁ, Margita. Baroko kontra osvěcenství. Střetnutí dvou epoch v Městském divadle na Zelném trhu v Brně. In ŠORMOVÁ, Eva – KUKLOVÁ, Michaela (eds.). *Miscellanea theatrialia, Adolfu Scherlovi k osmdesátinám*. Praha: Divadelní ústav, 2005, s. 227.)

292 Tamtéž.

293 SCHINDLER, Otto. G. Matthias Joseph Einziger. In JAKUBCOVÁ – PERNERSTORFER (eds.), pozn. 7, s. 171–172.

294 BARTOŠ, pozn. 15, s. 77.

295 MZA, B 14. (Moravské místodržitelství). Kart. 4520, sign. 108, fol. 209–212.

296 Jednalo se o potvrzení ze strany policie, které dokládalo, že na dotčnou osobu nebylo nalezeno nic trestného nebo jinak závadného. V dnešním chápání by šlo o výpis z trestního rejstříku.